



SKAMSTRUP LANDSBYSKOLE

1923 – 1959

Bertel Lindholm-Andersen

Foråret 2008



Skolen efter tilbygning ca. 1931

FORORD

Skolemestrene på landet

Degnelæsningen.

Lige fra middelalderen har der været latinskoler og skriveskoler for de bedre stillede folks børn i købstæderne og privatundervisning af overklassens børn på herregårdene, men indtil 1700-tallet stod det meget dårligt til med undervisning af børn på landet, hvor den meget sparsomme undervisning af almuens børn blev udført af *sædedegne*, d.v.s. fastboende degne, som gjorde tjeneste i landsbykirkerne eller af *løbedegne*, som ofte var en lidt ældre elev fra latinskolen i den nærmeste by.

Et stykke ind i 1700-årene var degne den eneste slags lærere på landet. Man tilstræbte, at degnen var student og altså færdig med sin latinskole i byen, så han både kunne fungere som præstens medhjælper i kirken og forestå undervisning af børn. Især på landet var virkeligheden imidlertid ofte en ganske anden. Med det dårligt betalte job havde degnen udsigt til et liv i fattigdom, så det var svært – ofte ligefrem umuligt – at skaffe kvalificerede folk som degne på landet. Der er bevaret adskillige klager over degne, som næppe kunne læse bare nogenlunde flydende og dertil ofte var helt uden pædagogiske evner i forhold til de børn, de var sat til at undervise. Resultatet blev 'den sorte skole', hvor 'lærdommen' blev terpet ind i børnene som endeløs udenadslære og med flittig brug af ferle (slag over knoer og håndflader) og riset, der hang på væggen bag ham. Der blev næppe lagt større vægt på, om børnene nu også havde forstået noget af stoffet.

Ved kongelig forordning af 1812 for København og 1814 for landsognene blev der gennemført et kommunalt skolevæsen, og det var bestemt, at provsterne mindst én gang om året skulle visitere skolen for at sikre, at læsning af bibel og katekismus foregik tilfredsstillende.

Degnen på landet kom med sit ofte sorte tøj til at lægge navn til begrebet 'den sorte skole', men det er imidlertid lidt usikkert, hvordan klædedragten var for 1700-tallets degne. Ludvig Holberg (1684-1754) havde som bekendt ikke stor respekt for degneskolen, og vor tids opfattelse af degnen på landet er nok i nogen grad endnu præget af hans ironiske og satiriske beskrivelser af disse mennesker (jvnfr. Per Degn i "Erasmus Montanus" eller Per Degn i digtet "Peder Paars"). Naturligvis har det dog været både gode og dårlige degne, som på godt og ondt fungerede som lærere for almuens børn gennem flere hundrede år.

Skolemester og skoleholder

I begyndelsen af 1700-årene blev degnen afløst som lærer af skolemesteren eller skoleholderen, som han oftest kaldes i datidens forordninger. Det er vigtigt at gøre sig klart, at det ikke bare var et skift af titel. Degnene var i sagens natur kirkens mænd, og selv om de nye skolemestre ofte heller ikke var særlig godt uddannede – og slet ikke havde nogen pædagogisk uddannelse, - betød det trods alt en ændring i selve undervisningen.

Med fattigforordningen af 1708 blev det nu et krav, at der skulle oprettes skoler i alle landets sogne, men det lykkedes kun i ganske få. Frederik IV lod i årene efter 1721 opføre 241 kongelige skoler, de såkaldte Rytterskoler. Med fattigloven blev det nu også bestemt, at skolemestrene i købstæderne gratis skulle undervise *"de børn som er indskrevne i de fattiges tal"* i den kristne lære, gerne med læseøvelser. Først da pietismen kom til landet, begyndte interessen for at højne folkeoplysningen blandt almuen. Bestemmelsen om, at *"Skolemesteren må ikke gøre nogen forskel på børnene formedelst deres forældres tilstand, men den fattige lige såvel som den formuendes forsvarligen undervise"* og når forældre *"til plovkøren, små kvægs vogtelse eller anden sådan gerning"* havde brug for deres børns arbejdskraft, skulle de have fri til dette arbejde *"mod at møde des flittigere den øvrige tid af året"* er også anført i loven.

Vi kender stadig navnene på flere af de skoleholdere, som fungerede som lærere ved disse landsbyskoler, også her i Skamstrup, hvor alle er kendte og beskrevet; men som her var det også u-studerede, som forestod undervisningen .

Det første seminarium i Danmark, som gav mulighed for en egentlig uddannelse som lærer, blev oprettet i Tønder i 1786, og i 1791 blev Blågård oprettet som det første seminarium i København.

Først i slutningen af århundredet begynder forståelsen af, at børn ikke bare er ufuldkomne voksne, men at de gennemgår en udvikling og har forskellige behov til forskellige tider. Det var den franske filosof og en af pædagogikkens grundlæggere, *Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)*, som med værkerne *'Emile'* og *'Samfundspagten'* fra 1762 i høj grad var med til at lægge grunden til den moderne børneopdragelses forståelse af, at målet med denne må være at forme frie mennesker, der er i stand til at tage vare på sig selv, og at det kun er muligt, når man behandler børn med respekt og tager hensyn til deres individuelle natur og evner. Rousseau 'opfandt' så at sige barndommen og mente bl.a., at barnet skal tvinges til at bruge sit hoved, sine egne sansevner og erfaringer og selv drage konklusioner. Lærerens opgave er og var derfor ikke at 'docere', men at vejlede og inspirere. Synspunktet er så moderne, som kunne det være sagt i dag.

Fra de såkaldt 'gode, gamle dage' kendes adskillige eksempler på undervisere, der netop 'docerede' ud fra mottoet: "*Jeg alene vide – og derefter haver alle sig at rette*". Adskillige børn har i årenes løb måttet døje alverdens kvaler med despotiske lærere, der havde set sig gale på mindre begavede elever og anvendt voldsomme og korporlige straffe overfor dem, der trængte mest til hjælp og støtte.

Homo sapiens er og bliver nu engang forskellige, uanset årsagerne er deres egne eller

andres. Den stærkeste har til alle tider haft ret!



SKAMSTRUP FORSKOLE



Lærerinde L.Mathorne og elever foran Forskolen Ca. 1898

Skamstrup Forskole blev etableret Ca. 1895 og havde gennem de efterfølgende år følgende lærere ansat:

Lærerinde L. Mathorne.....ca. 1895 — 1928

Lærerinde Johanne Sørensen.....1928 — 1948

Lærerinde Ane Grønlund.....1948 — 1958

Lærer Poul Koch.....1958 — 1959

Iflg. elever, der gik i forskolen i 1930-erne, blev der i 1. klasse (7-8 år) og 2.klasse (8-10 år) undervist i følgende fag:

ABC+ læsning , Salmevers, Bibelhistorie, Regning og Gymnastik I
'Heimdal'

Desuden blev der holdt syskole, men kun for pigerne, hvor de lærte at sy grydelapper, syposer og senere natkjoler. Efter at eleverne var fyldt 10 år, blev de overflyttet til Hovedskolen.

V.K.Andersen fortæller selv om sin skolegang ca. år 1900:

Siden min olde- & farfars tid, er der på skolevæsenets område sket en meget stor forandring. Børnene og deres evner dengang og indtil nu er vel stort set de samme, men evnerne kom ikke til udfoldelse, fordi landsbybørnene så godt som ingen muligheder havde, for at gå videre med uddannelsen, til dels på grund af de store afstande og ringe befordringsmidler, og fordi børnenes arbejdskraft i landbruget blev udnyttet stærkt. Jeg har selv gået i landsbyskole fra jeg var 6-14 år i en dengang temmelig øde egn, så jeg kan give en autentisk redegørelse for forholdene, hvorledes disse var i en to-klasses, stråtækt skole ved århundredskiftet.

Jeg begyndte min skolegang den 1.maj 1899, og jeg husker, at jeg i dagens anledning blev beværtet af min mor med chokolade og et stykke hvedebrød. Ellers ligger tiden før i det dunkle (*V.K.Andersen var født i 1894*). Derimod husker jeg tydeligt natten mellem 1899 og 1900. Jeg var gået tidligt i seng, men kl. 12 nytårsnat blev vi vækket ved, at kirkeklokkerne begyndte at ringe, og det blev de ved med i en time. Det var noget nyt, for der blev jo aldrig ringet om natten, kun hvis der var ildebrand, men jeg fik så en forklaring og kunne da sove videre.

Jeg var imidlertid glad ved at gå i skole, for det var en stor forandring, der nu var sket. Skolebygningen og lærerens bolig var i samme bygning. De 2/3 af lærerens lejlighed var i den nordre ende af huset, 1/3 til skolestuen i den søndre ende. Selve skolestuen var efter forholdene meget passende med 3 vinduer mod syd, 2 vinduer mod øst og 1 mod vest, så lysforholdene var gode, men ellers var lokalet meget spartansk udstyret. Der stod på gulvet skolebordene, det var 6 mands borde, ja der var nogle enkelte 4 mands borde, for 2 mands borde kendte man ikke, de kom først til langt senere. På langsiden modsat vinduerne mod syd, stod der en sandkasse med sand til at strø på gulvet efter rengøring, en kurv og brændekasse, en stor rund kakkelovn omtrent i midten, og derefter et skab til læse- og skrivebøger, blækhus og forskellige andre ting, der blev brugt dagligt - og der lå også en spanskrør.

I den lille klasse fra 7-10 år brugtes skifertavler og grifler; penneskaffer, penne og skrivebøger var forbeholdt eleverne i den store klasse fra 10-14 år. Når der skulle skrives, blev skolebøgerne taget frem, og blækhusene blev båret ud og anbragt i fordybninger i skolebordene. Læreren – eller degnen, som de kaldte ham – sad på et kateder, der stod mod vest med den store tavle bag sig og kridtkassen ved siden af. Desuden havde han sin pibe hængende i et søm på katederet, for lærerne røg dengang i timerne, mere eller mindre voldsomt. Endvidere stod der en spytbakke ved siden af hans stol, det var til udkradsning af piben og til at spytte i, når han var forkølet. Så havde han også en tobakskasse stående ved siden af sig. I loftet hang 2 petroleumslamper,

men de blev kun brugt om vinteren i den mørke tid. Fra skolestuen førte en dør ud til en lille forstue, hvor børnene kunne hænge deres tøj; der var cementgulv og ellers intet. Børnene gik i træsko, for gummistøvler eller deslige eksisterede ikke, og børnene gik også ind i skolestuen med træsko på. Senere kom der en bestemmelse, at de skulle have skiftesko, og der blev så i den anledning anskaffet tøjsko og der blev opsat hylder, hvor disse skiftesko blev anbragt i et lille rum og nummereret. Når vejret var dårligt, legede de lidt i det lille lokale, eller de opholdt sig i skolestuen.

Skolegangen var den almindelige på landet, den lille klasse mødte i sommerhalvåret 4 dage om ugen, og den store klasse 2 dage om ugen. Om vinteren var det omvendt. Fagene, der blev undervist i, var jo optaget på læseplanen. I den lille klasse skulle de lære bogstaver og tal, og de skrev disse ting på skifertavler med en griffel, alt var nemt at slette ud efter endt brug, så de spyttede blot på tavlerne og tørrede det af med hænderne eller trøjeærmet. Det var temmelig u-hygienisk, og det blev da også forandret, så de måtte møde med en lille flaske vand og en klud til at tørre efter. Ellers var undervisningen enkel; læreren fortalte bibelske småhistorier, som børnene så skulle genfortælle; geografi lærte de efter Danmarkskortet, der blev hængt op på væggen. Der var ingen bøger, da de fleste ikke magtede læsekunsten; og så var der nogle småsange, som de også fik lært. Men ellers var det store og små bogstaver og tallene, der blev brugt til regning. Men der var nok for læreren at tage sig af, da der var flere årgange sammen, og de skulle beskæftiges alle sammen.

Når børnene kom i den store klasse, skulle da have bedre fat, både med skrivning, læsning og regning. I den store klasse læste de religion, læsning, skrivning med diktat, regning og tabel, både den lille og den store tabel skulle jo kendes udenad, lidt geografi om Europa og de fremmede verdensdele; dertil var der et Europakort og et over den østlige og vestlige halvkugle. Desuden var der sangøvelser, hvor de lærte danske sange, og om morgenen havde drengene jo gymnastik. Men ellers var hovedvægten af fagene religion, salmevers, bibelhistorie, lidt kirkehistorie og katekismus. Præsten var skolens højeste myndighed, og der blev hvert år holdt eksamen om foråret – og undertiden også en konfirmandeksamen. Præsten var selvsikret formand for skolekommissionen, og dertil var der udpeget 2-3 mand fra Sognerådet, hvad enten de havde børn eller ikke i skolen. Jeg kan huske, at én af dem i skolestuen stak sin pibe i trøjelommen – satte sig til rette og så snorksov han! Ved denne forårseksamen kunne der blive udskrevet en del elever, hvis kommissionen skønnede, at de var dygtige nok. Eksamen bestod nærmest i overhøring i religion, og det tog temmelig lang tid; de blev alle hørt i én til flere salmer, som de i årets løb havde lært. Dernæst kom bibelhistorie, hvor hver enkelt skulle

fortælle en eller anden bibelsk fortælling efter besked fra præsten. Dernæst var der katekismussen; de skulle kunne de 10 bud, de 3 trosartikler, Fader Vor, dåbens og alterens sakramente, alt med Luthers forklaringer. Læreren katekiserede, gik imellem børnenes rækker og gav dem forskellige spørgsmål, som de så skulle svare på. Alt det med religionen tog temmelig lang tid, så der blev ikke så meget tilovers til dansk, diktat og regning og til den lille og store tabel. Geografien fik en flygtig gennemgang og hovedregning ligeså, men så var også det meste af dagen gået. Men skolekommissionsmanden havde i hvert fald fået en god søvn!

Skolegangen var til daglig fra 7-13, og drengene mødte til gymnastik på en frit beliggende plads, hvor der var nogle fag ribber stillet op og en 'galge', hvori der hængte trapez og et par ringe, ellers var der intet. Drengene og pigerne skulle jo være hjemme og arbejde efter middag, det var derfor de mødte så tidligt. Pigerne fik først langt senere håndarbejde, og det foregik hos en halvgammel sypige. I skoletiden var der egentlig kun et frikvarter – sådan midt på dagen, ellers gik alt ud i "en køre".

Jeg har prøvet at fortælle lidt i store træk, hvorledes forholdene var for så mange år siden. Efter konfirmationen kom jeg i en lille, privat realskole, der lå ca. 9 km. fra mit hjem, men det er og bliver en helt anden historie.

PS:

Ovenstående beretning er direkte nedskrevet fra en båndoptagelse jeg optog i 1984, hvor min far var fyldt 90 år.

Bertel Lindholm-Andersen

Skamstrup hovedskole

(således kaldet, idet der ca. ved. århundredskiftet blev oprettet en Forskole)

Skamstrup skolehistorie går som nævnt tankevækkende langt tilbage i tiden, og af den i skolestuen ophængte oversigt vil man kunne konstatere, at her i byen har der været adgang til undervisning/skole siden før 1680. Om tiden forud véd vi intet. Vi må derfor koncentrere os om perioden, hvor nærværende skolebygning har eksisteret.

Vi véd dog så meget, at den gamle skole brændte ned til grunden i 1775, i øvrigt sammen med præstegården og en stor del af byens huse, og iflg. gamle

tegninger før 1775 bestod skolen af 4 længer, en længe mod nord ind mod præstegården, hvor der var lærerbolig, skolestuen i en østre længe (hvor der nu er værksted for graver) og en længe mod syd langs landevejen (Skamstrupvej), hvor der var stald, lo og lade med indkørsel til skolegården. I 1882 blev den nuværende beboelse bygget og fløjen med skolestuen, som den fremstår i dag, blev tilføjet i 1931-32.

Førstelærer Viggo Karl Andersen (VKA) er den eneste lærer i rækken, der har fungeret i denne fløj. Før denne blev opført, var der skolestue i den søndre ende af den nuværende beboelse og så således ud (bemærk kakkelovnen, der blev genbrugt efter ombygningen):



Den gamle skolestue 1924 (bemærk VKAs hvide 'uniform')



Leg i skolegården 1924

VKA var født i 1894 og kom efter præliminæreksamen på seminariet. Sit første embede havde han fra 1917-1918 på Glumsø Realskole og fra 1918 blev han andenlærer ved Nordlunde skole på Lolland. Året efter ansøgte og fik han embedet som førstelærer ved samme skole og fra 1923-1959 til skolens lukning førstelærer ved Skamstrup hovedskole. Fra 1959-1962 blev han kongeligt udnævnt som den første skoleinspektør ved den nyoprettede Kildebjergskole ved Mørkøv, de øvrige 3 ansættelser skete med 'Kaldsbreve' fra den lokale biskop. Disse dokumenter er stadig i min besiddelse.

VKA havde et ualmindeligt godt tag i eleverne og var uhyre afholdt og velanskrevet i befolkningen, hvor han i årenes løb havde adskillige elever, hvis forældre også havde gået i Skamstrup hovedskole.

Som skik og brug ofte var dengang, fulgte der med embedet også forpligtelsen til at gøre

degnetjeneste i kirken samt kirkebogsføring. VKA havde derfor på seminariet lært sig at

spille orgel og violin, hvorfor han var næsten selvskreven som organist fra 1923-1934, hvorefter han var kirkesanger indtil 1973, altså 50 år i kirkens tjeneste (uden forsømmelser!), hvorfor han af dronningen modtog fortjenstmedaljen i sølv:



25.11.1973

UNDERVISNINGEN.

Fagene, der skulle undervises i, var de af skolekommissionen anviste; men hvor lærerne tidligere havde haft klasser med samtlige elever i alderen 7-14 år, inddelt i aldersgrupper, var der fra ca. 1900, hvor Forskolen blev oprettet, mere tid til de ældre elever og mængden af fag. I Forskolen gik børnene i første klasse fra de var 7-8 år, anden klasse gik de fra 8-10 år, hvorefter man kom i Hovedskolen. Her gik eleverne i tredje klasse fra 10-12 år (tirsdage, torsdage og lørdage), og kom i fjerde klasse fra man var 12-14 år (mandage, onsdage og fredage), hvorefter man forlod folkeskolen, når man blev det var en anbefaling dengang at have gået dér, så VKA må have haft medfødte evner til at få ordentlige medborgere ud af eleverne i betragtning af, at VKA ikke havde anden uddannelse i pædagogik, end den på seminariet modtagne.

AFTENSKOLEN.

Siden før 1900 har der været afholdt aftenskole for voksne een gang ugentligt i vintermånederne i fagene dansk, skrivning, regning og ikke mindst

landbrugsregnskab, som især karlene havde stor glæde af. Men det var også muligt at lære den smukke skrift: kalligrafi, hvortil min far bestilte materialer hjem. Man fik ikke sjældent et lille indblik i litteratur via højtlesning, ligesom eleverne af og til fik forevist lysbilledserier. Protokol og navne forefindes den dag i dag i skolestuen.

FAGENE

i Skamstrup hovedskole, som der blev lagt størst vægt på som alment dannende og nødvendige, var følgende:

Dansk, Regning, skriftligt efter opgaver samt hovedregning, den lille og store tabel, Skrivning, både skriveøvelser i hæfter, efter diktat eller som genfortælling, Religion, (herunder Luthers Katekismus), Salmevers med udenadslære, Sang, Fysik i beskedent omfang, Naturhistorie, herunder zoologi og botanik, hvor eleverne på skift foretog indsamling af planter, der så i fællesskab blev gennemgået og identificeret ved hjælp af en Flora. VKA havde en større samling af naturhistoriske præparater, udstoppede fugle, sommerfugle, insekter samt kranier af rovdyr, stenalderredskaber især fra Åmosen, Geografi, kendskab til verdens lande med udenadslære af Europas storbyer, floder og bjergkæder, Historie, især Danmarks, men også lidt om andre landes, Gymnastik om vinteren (i 'Heimdal') og boldspil om sommeren, altså et meget varieret pensum passende for evner og alderstrin.

VKA var en rimelig habil violinspiller og ledsagede sangundervisningen med dette instrument, (den hænger på væggen her i skolestuen). Det hændte, jeg til elevernes åbenbare glæde hentede min lille harmonika og hjalp min far lidt, og fra mit 'stade' på den rødmalede tørvekasse oplevede jeg engang, at en dreng 'glemte' at synge med. Min far gik frem og tilbage mellem rækkerne med violinen, og da han opdagede elevens 'stumhed', dryssede min far uden kommentarer violinbuen ned over elevens isse, hvilket bevirkede, at den pågældende atter fandt glæde ved sangen! At jeg så var ved at falde ned af tørvekassen af morskab, er en ganske anden sag. Men urkomisk var situationen.

DISCIPLIN.

I kong Frederik den sjettes "Anordning for almueskolevæsenet på landet i Danmark" står der i § 30: "Når skolebørn ikke holdes renlige, bør deres forældre, værger eller husbonder, ifald disse befindes at have skyld deri, betale en mulkt af 4 til 8 rigsbankskillings" og om staffemetoder står der i § 32: "Alle hårde straffe-instrumenter i skolerne bør afskaffes, og ingen mishandling mod børnene finde sted. Men når et barn begår fejl, da bør

skolelæreren søge at rette det ved formaninger; og når disse ikke bærer frugt, straffes barnet således, som det er bestemt i Instrukser for skolelærere”.

Det skal med det samme understreges, at der ikke i VKAs tid var nogen disciplinkrise

i Skamstrup hovedskole, idet far ved sin naturlige autoritet og – til tider – lidt barske stemme uden besvær havde fuld kontrol med elevernes adfærd endda så vidt, at hvis der i enkelte tilfælde var en nødvendig, kortvarig afbrydelse af undervisningen, f.eks. ved telefonopkald, så var der samme ro i klassen, som om han stadig sad på sin degnestol. Jeg erindrer aldrig, at min far har anvendt det ’spanskrør’, der lå på hans kateder, og som kun blev brugt til at pege på landkortene, - ej heller slag med en lineal over håndfladerne

Naturligvis kunne en elev være så uopdragen, at han fremkom med uartigheder, men i så fald fik den pågældende valget mellem en kontant afregning i form af en ørefigen eller at ’studere’ et par timer efter skoletids ophør (som oftest foretrak de en kontant lussing, og så var den sag glemt). Straffen for at møde totalt uforberedt til timerne, altså hvis man ikke havde gidet læse lektier, var i regelen eftersidning efter skoletid, hvor man blev overhørt i det forsømte, før man slap hjem. Det skal også lige nævnes, at VKA havde de fleste forældres opbakning, - og selv var VKA af den oprigtige mening, at man kommer i skole for at lære og ikke for at lave narrestreger eller ’dovne’ tiden bort ud fra mottoet:”non scholae – sed vitae” = ikke for skolen men for livet. Jeg har siden truffet enkelte elever, der fandt VKA og skolegangen streng, men da jeg kender de pågældende og deres baggrund, har jeg en begrundet mistanke om, at det har været deres egen skyld, da skoleelever i sagens natur langt fra altid er søde, små englebørn!

Dagligdagen

Eleverne var i hovedskolen anbragt således, at drengene sad i en række nærmest vinduerne mod syd, pigerne i en række i den nordre ende nærmest kakkellovnen. Når dagens undervisning var endt, sang man altid første vers af salmen: ”Klokken slår, tiden går”, hvorefter først pigerne rejste sig og gik i en lang række forbi katederet og VKA, medens de nejede høfligt, derefter drengene, der pænt bukkede.

Naturen krævede også dengang sin ret, og skulle man ’i gården’, rakte man – som man i øvrigt altid gjorde det – hånden i vejret og fremsatte sin anmodning. Det kunne også hænde, (hvad jeg selv har været vidne til), at en eller anden havde vanskeligt ved at holde styr på tarmluften og ikke nåede ud i det fri (eller regnede med det ikke blev opdaget?), før uheldet skete, og så

blev vedkommende bedt om at forlade lokalet, indtil 'synderen' var kommet af med det værste!

Gymnastiske øvelser, der også var på undervisningsplanen foregik ved, at man i samlet trop 'marcherede' ned gennem byen til forsamlingshuset 'Heimdal', hvor man fandt frem til gymnastiksko, der kunne passe den pågældende og samtidig anbringe sit fodtøj i de dertil indrettede, små rum. Redskaberne var ikke så moderne som i dag, men der var nogle ribber, en springmadras, et par tove, en 'hest' og en plint, så her kunne man udfolde sine talenter og fik i hvert fald den foreskrevne motion efter det stillesiddende arbejde bag skolebordene, hvad de fleste nok var fornøjede med. VKA og lærerinde Johanne Sørensen i Forskolen havde naturligvis forlods aftalt tidsintervaller for disse gymnastiktimer, og Forskolens elever 'marcherede' ligeledes som VKAs 'tropper' ned til forsamlingshuset.

En af min fars forgængere, lærer Bruus, der var veteran fra 1.Slesvigske krig 1848-50, havde været underkorporal og syntes, at i stedet for gymnastik, kunne man passende lære ungerne militær disciplin, hvorfor han havde fremstillet træ-geværer og med disse eksercerede i skolegården med at rette ind til højre, se lige ud og præsentere gevær!

Som allerede beskrevet under min fars barndomserindringer fra sin landsbyskole, holdt man også i Skamstrup hovedskole en årlig eksamen, der blev overværet af den til enhver tid residerende præst samt medlemmer af skolekommissionen, og som allerede nævnt blev eleverne overhørt i deres lærdom. Bagefter var min mor, Ellen, f.Lindholm, ikke udpræget begejstret, for – ganske gratis - at skulle beværte "de høje herrer", hvad disse hvert år satte umådelig stor pris på og så frem til! og lærerlønnen var beskeden.

Om morgenen, når VKA kaldte eleverne ind, satte de sig først, når de fik besked på det.

Det kunne man nok ikke byde nutidens ungdom uden at disse udbad sig en nærmere forklar

Dagen begyndte altid med en morgensang, der kunne f.eks. være "I Østen stiger solen op" eller en anden sang, dog ikke den samme hver morgen.

Sangundervisningen foregik efter en brun sangbog med billede af en lurblæser på omslaget, og også her var repertoire varierende og ofte efter elevernes eget valg.

De få fysiske instrumenter skolen rådede over, blev til stor fornøjelse og interesse for eleverne ikke sjældent taget frem. Der var 2 induktionsapparater, 2 dampmaskiner, 1 elektromagnet samt et induktionsapparat, der kunne frembringe gnister og lidt andet og som nævnt en større stenalderssamling, som min far tog med ned til Kildebjergskolen, da han blev skoleinspektør dér. Samlingen er desværre for længst

borte/udlånt/fjernet, men et par gode sager fik jeg dog lagt til side, hvilket VKA langt senere var meget glad for var sket.

Ved skolens ophør i 1959 og overgang til bibliotek, gik en del ting tabt. Skolebordene blev solgt af kommunen og en del overgik til Kildebjergskolen. Bordene blev afsat til den rimelige pris af 5 kr. pr. stk., selv købte jeg 4. Et af disse er også gået tabt, men de sidste 3 originale bænke, står her altså endnu (samt 1 fra Bennebo skole). Katederet og degnestolen, som var min fars, fik jeg overdraget; også de står her igen på deres gamle plads.



Skolestuen som bibliotek efter 1959

ADSPREDELSER / OPLEVELSER.

Da undervisningen foregik kontinuerligt – og ikke som nu med timer á 50 min. – trængte eleverne naturligvis til et passende frikvarter af og til efter VKAs skøn. Desuden havde eleverne et spisekvarter, hvor drengene indtog deres medbragte madpakker i forstuen (cementgulv), medens pigerne spiste i den

tilstødende stue, hvor der var trægulv. I udhusfløjen var der 2 gammeldags 'lokummer' til pigerne, hvor der til drengene var 1 tilsvarende samt pissoir nærmest kirkelågen.

Af og til rekvirerede VKA serier med lysbilleder fra Statens Filmcentral, og til at fremvise disse mageløse billeder, havde VKA et uhyre tungt og antikt lysbilledapparat. Det hændte ikke så sjældent, at eleverne hen mod dagens afslutning blev spurgt, om de havde lyst til at få en historie, det kunne være dyrefabler eller en god fortælling, hvilket afbrød de daglige rutiner for eleverne. Et sådant forslag var altid populært.

Når V.K.A havde fødselsdag (28.1.) samlede eleverne ind til en lille gave (efter at de forinden havde forhørt sig hos min kære mor, hvad V.K.A kunne tænke sig). Til gengæld blev der så på dagen serveret varm chokolade og boller i skolestuen og formentlig har de også fået en god historie læst op.

En gang årligt blev der planlagt en heldagsudflugt til København. Det var et ikke ringe arbejde at tilrettelægge. VKA kontaktede gerne "Foreningen til Provinsbørns Ferieophold", med hvem der skulle aftales den fornødne guidning, aftales kørsel til og fra Mørkøv station samt bestilles reservede togvogne etc. Der skulle også flere voksne med, til at holde opsyn med den store flok, og de frivillige hjælpere var ikke de samme hvert år. Inden turen startede, fik børnene besked om de forskellige besøg i storbyen og hvorledes de skulle opføre sig, og endelig oprandt den store dag, som de havde glædet sig meget til og mødte frem, iført deres pæneste tøj, madpakker under armen samt lommepenge til dagens oplevelser.

Kl. ca. 05.00 blev børnene 'læstet' op i en af Svend 'Vognmand' rengjort kreaturbil, hvor man stod op på det åbne lad bags uanset vejret. Trods pæn rengøring af vognen, kunne det dog ikke undgås, at børnenes tøj kom til at 'dufte' lidt af grise og køer, men det hørte nu med til oplevelsen, og den venlige vognmand kørte gratis for skolen. Dengang standsede toget ved hver eneste station, så det tog et par timer, før man i høj stemning stod af på Valby station. Her samledes flokken og man gik igennem Søndermarken op ad Frederiksberg bakke til Zoologisk have, der oftest var første mål på disse udflugter. Dyrene blev grundigt studerede, hvorefter man pr. tradition samledes til fotografering foran Elefanthuset. Alt dette tog jo nogle timer, hvorefter sulten meldte sig og den medbragte mad blev indtaget.

Ofte gik turen herefter til fods til det nærliggende Carlsberg, hvor børnene efter rundvisningen fik lov at drikke alle de sodavand de orkede; men efter besøget var det altid et meget tidkrævende problem, når hele flokken skulle have tømt blæren samtidig før den videre færd, og var der bare én, der 'skulle', var man sikker på alle skulle.

Fra Frederiksberg gik turen så videre med sporgvogn til en eller anden seværdighed, det kunne være Nationalmuseet eller Rosenborg slot eller noget helt andet, men efter dagens oplevelser af belærende art, endte man

altid i Tivoli, hvor ungerne blev sluppet løse efter nøje instruktioner om, at de havde at holde øje med hverandre og samles ved udgangen nær hovedbanen senest kl. 23.45. Ikke alle børn havde mange lommepenge til rådighed til Tivolis mange forlystelser, så jeg har oplevet velhavende folks børn hjælpe deres kammerater ved at betale for dem. Især 2 drenge havde engang hver 100 kr. med (en enorm sum), hvor andre kun havde 5 kr., så de kloge holdt sig naturligvis tæt ved de rige, hvilket også jeg fik glæde af. Penge dengang hængte jo ikke på træerne, og slet ikke lommepenge!

Om sommeren i 1930-erne, når vejret var til det, cyklede vi enkelte gange enten til 'Sanddobberne' eller Høve strand, hvortil vi også havde medbragt mad og drikke. Biler og transport var vanskeligt at skaffe, og børnene fik tiltrængt motion ved den lange cykeltur. Her blev naturligvis badet og bagefter var der leg i klitterne, før turen atter gik hjemad.



Besøg på Carlsberg 26.juni 1936

Fregatten "Jylland".

Under krigen hændte det nogle gange, at udflugten til København blev arrangeret over 3 dage, hvor VKA slog sig sammen med f.eks. Skellingsted og Bennebo skoler, så turen af økonomiske grunde blev mere lønsom. De forskellige skolehold besøgte hver for sig deres aftalte seværdigheder i byen. Vi var indlogerede på fregatten 'Jylland', der dengang henlå – næsten som vrage – på Islands Brygges havnefront. Med 'vrag' forstås, at Fregatten stort set var afrigget, d.v.s. uden ræer, takkelage, kanoner m.v., og den var mildt

sagt i en tilstand, som man ikke kan nikke genkendende til som den nu ligger i al sin fordums pragt i Ebeltoft; der var dengang kun undermasterne tilbage, og de hygiejniske forhold om bord var meget ringe. Børnene sov naturligvis hver for sig, og jeg erindrer, at drenge og mænd sov på banjerne, hvor før kanonerne havde stået. Jeg erindrer ikke, hvor pigerne og kvinderne var anbragt. Senere fik vi at vide, at de sanitære forhold for piger og damer, havde været langt værre med tilstoppede 'lokummer' etc. Lærer Sørensen fra Skellingsted havde viseligt anskaffet sig en sodavandsflaske med patentprop, hvori han kunne komme af med vandet i nattens løb, næsten som på hospitalet. Som sagt var det under krigen, men vi så nu kun sporadisk tyske tropper på patruljer, og ingen forulempede os, ej heller i toget til og fra København, hvor jeg oplevede, at en tysk soldat rejste sig for min mor og høfligt overlod hende sin plads.

Hvilke seværdigheder de forskellige skoler besøgte, erindrer jeg ikke udover, at vi besøgte rigtig mange og spændende museer, men alt i alt var det et større arrangement. Trods de lidt umagelige forhold ombord (vi lå på madrasser på dørken = skibsgulvet), var det en stor oplevelse at bo på et gammelt, hæderkronet krigsskib, hvor vi for øvrigt kunne færdes frit. Også denne form for 'hotel' var arrangeret gennem "Foreningen til Provinsbørns Ferieophold", og alt forløb glat. Jeg har senere i livet talt med familie fra Jylland, der også har brugt fregatten som hotel under besøg i hovedstaden.

Morsomme episoder fra skoletiden bør også fortælles.

VKA havde altid lært sine elever, at hvis de havde noget på hjerte eller noget de vidste og gerne ville delagtiggøre andre i, skulle de række hånden i vejret. I Nordlunde skole oplevede min far i en regnetime følgende: En elev var i færd med at slå streger på tavlen med kridt og lineal, medens min far havde sin opmærksomhed andre steder. Drengen ved tavlen stod foroverbøjet og anstrengte sig, for at nå tavlen, da han kommer til at slippe en højlydt 'fjært'.

Min far udbryder med høj røst og ganske overrasket: "Hvad var det"?, og en lille purk på bageste række rækker hånden op, som han havde lært, og da min far spørger, hvad han vil, svarer han ikke, men rejser sig og går på tåspidserne helt stille op og trækker min forbavsede far i ærmet og hvisker ham ind i øret: "Det var en fis"!

Det var én af de gange VKA måtte forlade skolestuen, for at gå ud og grine meget og længe, da man jo ikke kunne tillade slig morskab at komme til synligt udtryk blandt eleverne.

En elev fra Sørninge var idømt en 'sveder' på grund af manglende studier hjemme, men aldrig så snart havde han fået 'dommen', før han rejste sig op

og sagde:”Jeg skulle for øvrigt hilse Dem fra mor og far og spørge, om De og fruene ikke kunne tænke Dem at komme op til os i aften og spise”. Medens drengen afsonede sin dom, gik min far ind og ringede til hans forældre, (for det kunne jo være!?) og spurgte, om det kunne have sin rigtighed med nævnte invitation. Han fik det svar, at de da var mere end velkomne til at spise med, men drengen havde nu ingen invitation med hjemmefra. Drengen måtte altså udstå sin straf. Hvilket forældrene bifaldt prompte. Men hurtig i opfattelsen har knægten alligevel været, hatten af for det, men det hjalp altså ikke spor.

En elev fra Skamstrup havde det lidt svært med Skipper Clement og Grevens fejde, især havde han glemt skipperens navn, hvorfor min far prøvede at hjælpe ham på guld ved at sige:”Kan du ikke huske hans navn? – det er noget med skipper”....., hvorefter der gik en ’prås’ op for purken, der glad over hjælpen råbte:”Skipper Skræk”!

En elev fra Præsteskov havde det svært med Finlands styreform, og også her forsøgte VKA at assistere ved at sige: ”Véd du ikke, at Finland er en re-re-re...(underforstået republik), hvorefter også denne elev så ’lyset’ og fremstammede:”Re-re-re-portage”! –

et ord han tilfældigvis kom i tanker om.

Nytårsaften var det jo en fornøjelse for nogle af eleverne at forsøge at drille deres lærer, hvad de jo absolut ikke turde til hverdag. Så mine forældre blev udsat for lidt af hvert i den retning, f.eks. blev der gnedet på vinduerne med propper indsmurt i sod, hvilket gav nogle morsomme lyde, eller dørene til pigernes toiletter blev taget af hængslerne og f.eks. smidt ud nede i byens gadekær, eller man ringede på dørklokken og hastede væk i en fart, eller fjernede VKAs meget tunge havetromle af cement, kørte den ned ad kirkebakken og ud på Oluf Jensens mark i svinget. MEN: VKA havde skam sit efterretningsvæsen i orden og fandt hver gang ud af, hvem der var den skyldige, hvorefter de pågældende blev beordret til at bringe tingene tilbage, ellers måtte VKA jo tale et alvorsord med forældrene, thi (sagde han):”Jeg véd nemlig udmærket, hvem den skyldige er” (hvilket ikke altid var helt korrekt, men det vidste synderne jo ikke).

At VKA (der havde ikke så lidt humor) morede sig over at se syndernes anstrengelser med at slæbe cementtromlen op ad kirkebakken igen, er en helt anden sag.

En af de formastelige med propperne og dørklokken var for øvrigt Helge Hansen ude fra gården 'Gernersdal', hvilket VKA opdagede og stillede sig på lur bag en telefonmast ude i skolegården. Da Helge Hansen i bælgmørke skulle dér forbi, for at komme om i haven og gnide vinduer, greb min far ham i nakken med et voldsomt tag. At Helge i det hele taget overlevede det chok, undrede han sig selv over for livstid, for Helge blev så chokeret ved grebet, at han simpelthen faldt ned på sine knæ, og jeg erindrer min far bagefter syntes, at det kunne have været farligt for drengen med en så voldsom forskrækkelse.

En anden elev flygtede (også en nytårsaften) ud over mine forældres havedam, men isen kunne ikke bære, og så stod han dér og var lige til at fiske op! Min mor fik ham i sin medlidenhed indenfor og fik tørret ham grundigt, (han fik også en småkage), hvorefter "skurken" lovede, det aldrig skulle gentage sig.

Undertegnede kom også rigtig galt af sted en dag, hvor jeg åbenbart har syntes det var lidt fristende at lukke luften ud af børnenes cykler og se deres ansigter, når de skulle hjemad! MEN, desværre havde en 'kedelig' person set mig i funktion og 'lurvet' fortalt det til min far. DET havde jeg ikke regnet med!, men her viste VKA sig fra sin pædagogiske side og satte operation 'anvendt psykologi' i gang, idet han sammenkaldte eleverne i skolegården ved de 'flade cykler'. Der blev sendt bud efter mig, der under børnenes muntre tilråb fik stukket en cykelpumpe i hånden. Så efter at have pumpet 15-16 cykler, besluttede jeg mig for at finde anden form for underholdning næste gang.

Denne næste gang kom senere. Måske læseren erindrer, at det var vanskeligt med at få alle slags lækkerier under krigen, men man kunne da købe små, sorte pastiller kaldet "Delfa". Nu havde jeg en ged med lam, og sidstnævntes 'efterladenskaber' lignede til forveksling netop Delfa, hvorfor jeg fyldte en æske med de ulækre piller, som jeg pænt og gavmildt bød nogle af eleverne at smage, spændt afventende deres reaktion. Den første spyttede den straks ud, men den næste tyggede noget på én af dem og syntes den smagte meget underligt. "Det er på grund af krigen", sagde jeg – "det er en slags lakridserstatning". "Nåh" – sagde han – "det ligner s.. da gedelorte" (men på det tidspunkt fortrak jeg hastigt, for at undgå evt. velfortjente øretæver og i øvrigt håbe på, at Delfa-historien ikke kom til min fars kendskab!!

Efterskrift:

VKA nød efter de mange arbejdsår sit otium i den gamle skolebygning, hvor han også efter min mors død i 1971 fik lov at blive boende. Sin forplejning fik han af sin familie i byen.

Helt op i en høj alder kunne han stadig lide at gå lidt på jagt, noget han sammen med fiskeri havde dyrket meget i sine yngre dage. Embedet som kirkesanger beholdt han dog indtil 1973 og bortset fra, at alderen efterhånden trykkede ham svært, bevarede han sine åndsevner til det sidste.

Om aftenen, før han døde om natten (den 2.12.1988), sagde han til mig: "Har du set i avisen, at Thormod i Sørninge er blevet dræbt nede på Skovvejen. Jeg kan huske, da han kom i skole i 1923" – og så fortalte han om tiden dengang, for far havde en helt fabelagtig hukommelse om sine elevers navne og skæbner gennem tiderne.

Bertel Lindholm-Andersen



*V.K.Andersen i sine velmagtsdage
ca. 1950 – som mange husker ham*



VKA i sit livs efterår, 1985